

Uluslararası öğrencilerin eğitime yönelik politikalar ve Türkiye için öneriler

Faruk LEVENT¹
Özge KARAEVLİ²

Özet

Küreselleşme olgusu birçok alanda değişim ve dönüşümün gerçekleşmesine aracılık etmiştir. Ekonomide, siyasal kurumlarda, sosyo-kültürel değerlerde, bilim ve teknolojiye dinamik dönüşümlere neden olan küreselleşmenin eğitim alanındaki en belirgin etkilerinden biri uluslararası öğrenci hareketliliğinin artmasıdır. Uluslararası öğrenciler, gittikleri ülkelere hem ekonomik gelir hem de beşeri sermaye açısından katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, gelişmiş ülkeler kendi ülkelerindeki uluslararası öğrencilerin oranını yükseltmek, gelişmekte olan ülkeler ise bu pazardan daha fazla pay almak için kıyasıya rekabet etmektedir. Eğitim için en fazla tercih edilen ülkelerin ekonomileri incelendiğinde, bu ülkelerin uluslararası öğrencilerden önemli gelirler elde ettikleri görülmektedir. Bu durum, uluslararası öğrencilerin eğitimi konusunun bir devlet politikası olarak ele alınması ve yürütülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu çalışmada, uluslararası öğrencilerin eğitime yönelik gelişmiş ülkelerin politikaları incelenerek Türkiye için öneriler sunulmuştur. Üniversite, iletişim ve tanıtım, yapısal değişiklikler ve yasal düzenlemeler olmak üzere dört farklı boyutta sıralanan önerilerin bu alandaki mevcut politikaların gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası öğrenci, öğrenci hareketliliği, politikalar, öneriler

Policies for international students' education and recommendations for Turkey

Abstract

Globalization mediated change and transformation in many fields. As globalization caused dynamic transformations in economics, political foundations, sociocultural values, science and technology, one of its most significant effects is the increase in international student mobility. International students are sources of economic growth and

1 Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, faruk.levent@marmara.edu.tr

2 Uzm, Küçükçekmece Gelincik Anaokulu, ozgeuskup@hotmail.com

human capital in the countries they reside. In this context developed countries compete ruthlessly to increase the perceptage of international students and the developing ones are struggling to take a larger portion from the market. When the economies of the most preferred countries are studied it can be seen that they gather a large amount of income from international students. This situation shows the strategic importance of international students and the necessity of it to be handled as a government policy. This study investigates the policies which pertain to the international students in developed countries and puts forward recommendations for Turkey. It is thought that the recommendations which can be sorted into four different dimensions as university, communication and promotion, structural changes and legal regulations will be beneficial in revision and enhancement of current policies.

Keywords: International student, student mobility, policies, recommendations

Giriş

Dünya ekonomisinin küreselleşmesi, hükümetlerin rekabet avantajını yakalama isteği ve uluslararası organizasyonların yatırım politikaları, gelişmiş ülkelerdeki yükseköğrenimin uluslararasılaşmasına hızlandırıcı bir etki yapmıştır (Bloom, 2006). Yükseköğretimde uluslararasılaşmanın en önemli göstergelerinden biri, öğrenci hareketliliğidir. Bir öğrencinin eğitim amacıyla bulunduğu ülkenin sınırları dışına çıkması olarak açıklanabilen (Kelo, Teichler ve Wächter, 2006) uluslararası öğrenci hareketliliği, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından küreselleşmenin ikinci boyutu olarak ele alınmaktadır.

Yirmibirinci yüzyılda uluslararası eğitim; diplomasiye, kültürel ve politik bağların geliştirilmesine odaklanmış olsa da yükseköğretimin kitleselleşmesi, uluslararası öğrencilerin gelir kaynağı olarak görüldüğü yeni bir pazarı gündeme getirmiştir. Dünya genelinde eğitim alma talebinin yükselmesi, pazarlanabilir eğitim ürünlerine bir saygınlık ve değer kazandırmıştır. Buna bağlı olarak yükseköğretim yöneticileri ve politikacılar, uluslararası öğrencileri bir ekonomik avantaj olarak görmektedir. Yurt dışında eğitim almak, bir yandan kişisel ve profesyonel gelişimde önemli olanaklar sağlarken bir yandan da öğrencilerin bir ekonomik kaynak olarak görüldüğü dar bir bakış açısını da ortaya çıkarmaktadır. Bu da küreselleşmenin bir ironisidir (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 6).

Neoliberal küreselleşme, eğitimi milyar dolarlık bir pazar hâline getirmekle kalmamış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında büyük bir ayrıma yol açmıştır. Uluslararası öğrenci hareketliliği ve yükseköğrenimin uluslararasılaşmasına bağlı olarak bilim, mühendislik ve tıp alanlarında önde gelen gelişmiş ülkeler, ileri teknoloji ve modernleşmeleriyle dünyadaki bütün yetenekli insanların ilgisini çekmektedirler. Bu durum, gelişmiş ülkelere çok büyük yarar sağlarken gelişmekte olan ülkelerde beyin göçünün oluşmasına zemin oluşturmaktadır (Pusser ve Turner, 2004). Uluslararası öğrenciler, daha iyi bir eğitim için gelişmekte olan ülkelere giderek mezun olduktan sonra iş ortamlarına katılmaktadır (Zheng, 2010; Brooks ve Waters, 2010).

Uluslararası öğrenci pazarının genişlemesi; bilim, teknoloji, sanayi, iş, siyaset, kültür ve küresel bir toplumun tüm boyutlarını etkileyerek önemli bir rol oynamaktadır (Moor ve Henderkx, 2013). Bununla birlikte öğrenci hareketliliğinin; belirli alanlarda yerel altyapı eksikliğinin varlığı, yabancı üniversitelerde alınan diplomaların ticari değerinin olması ve yeni kültürlerle tanışma isteği olmak üzere üç temel sebebi vardır (Varghese, 2008).

Ülkeler ve üniversiteler arasında uluslararası öğrencileri çekme konusunda yaşanan rekabet, ulusal yükseköğretim politikalarının şekillenmesinde de aktif rol oynamaktadır. Bunun bilincinde olan gelişmiş ülkeler; hükümet, eğitim bakanlıkları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde politikalarını belirleyerek farklı stratejiler kullanmaktadır (Pusser ve Turner, 2004). Bu çalışmada, uluslararası öğrenci hareketliliğine yönelik gelişmiş ülkelerin politikaları incelenmiş ve bu alanda Türkiye'nin rekabet gücünü arttıracakları düşünülen öneriler dört boyut hâlinde sunulmuştur.

Uluslararası öğrenci pazarında rekabet

Yükseköğretimin en erken zamanlarından beri var olan uluslararası eğitim, 13. yüzyılda Paris Üniversitesi'nin kapılarını Fransa dışındaki uzmanlara açması ve öğrencilerin onların verdiği eğitimi almak istemesi ile başlamıştır. Avrupa Ortaçağ'ından beri akademik eğitim küresel bir kapsamda sürmüştür; Latince, derslerde ortak dil olarak kullanılmış, uzmanlar ve öğrenciler başka ülkelerde düzenli olarak eğitim görmüştür. Bunun sonrasında yaşanan Avrupa'daki uluslararası öğrenci artışının büyük oranda Bologna ve Lizbon Bildirgeleri ve Avrupa Yükseköğretim Alanı'ndaki gelişimlere paralel devam ettiği görülmektedir. Tüm bu politika reformları ve Avrupa vatandaşlığı genel düzeni, lise sonrası eğitimde öğrenci hareketliliğinin artmasıyla sonuçlanmıştır (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 7).

Küreselleşmeyle yerel ekonomilerin ve eğitim sistemlerinin diğer ülke sistemleriyle birleşmesi sonucu hükümetler ve eğitim politikacıları; daha geniş perspektife sahip dünya dillerini, kültürlerini ve iş yöntemlerini anlayan öğrenciler yetiştirmek istemektedir. Bu durumun sonucu olarak belirlenen politikalar, uluslararası öğrenci hareketliliğini yaygınlaştırmıştır. OECD eğitim direktörlüğünün sayısal verilerine göre 2011 yılında 4,3 milyondan fazla yükseköğrenim seviyesindeki öğrenci kendi ülkesi dışında eğitim görmüştür (OECD, 2013). Bu rakamın 2025 yılında 7,2 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir (Boehm, Davis, Meares ve Pearce, 2002).

Tablo 1

1975-2011 Yılları Arasında Uluslararası Öğrenci Sayısı

Yıl	Öğrenci Sayısı (milyon)
1975	0,8 milyon
1980	1,1 milyon
1985	1,1 milyon
1990	1,3 milyon
1995	1,7 milyon
2000	2,1 milyon
2005	3,0 milyon
2010	4,1 milyon
2011	4,3 milyon

Kaynak: "Education at a glance 2013: OECD indicators" OECD, 2013'den alınmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), en fazla uluslararası öğrenciye sahip olan ülke olarak önemli bir cazibe merkezi konumundadır. ABD'yi sırasıyla İngiltere, Fransa, Avustralya ve Almanya izlemektedir. Bu ülkelerin her biri dünyadaki uluslararası öğrencilerin %6'sından daha fazla öğrenciye sahiptir.

Tablo 2

Değişik Ülkelerdeki Uluslararası Öğrenci Sayıları ve Artış Oranları

Ülkeler	2000	2009	Artış Oranı (%)
ABD	475.169	660.581	39
İngiltere	222.936	368.968	66
Fransa	105.764	257.637	144
Avustralya	137.085	249.143	82
Almanya	187.033	197.895	6
Japonya	59.691	131.599	120
Rusya	41.210	129.690	215
Kanada	36.450	93.479	156
İtalya	24.929	65.873	164
Avusturya	30.382	59.705	97
Kore	3.373	50.030	1.383
İspanya	40.689	48.517	19
İsviçre	26.003	49.407	21
Belçika	38.799	33.951	-12
Küba	6.169	30.961	402
Çek Cumhuriyeti	5.468	30.624	460
Yeni Zelanda	8.210	38.351	367
Hollanda	14.012	23.674	69
Türkiye	17.654	21.898	24

Kaynak: "Global Education Digest 2011" UIS (UNESCO Institute for Statistics) 2011'den alınmıştır.

Tablo 2'de üst sıralarda bulunan ülkelerin de yer aldığı OECD (2013) istatistiklerinin diğer bulguları aşağıda maddeler hâlinde belirtilmiştir:

- Lüksemburg, Avustralya, İngiltere, Avusturya, İsviçre ve Yeni Zelanda, kendi üniversitelerinde en yüksek oranda uluslararası öğrenciye sahip ülkelerdir. Bunun yanında bu ülkelerdeki üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin %10 ve daha fazlası uluslararası öğrencidir.

- Öğrencilerin %77'lik kısmı, yurt dışı eğitimini OECD ülkelerinde almaktadır. Bu oran geçtiğimiz 10 yıl içinde çok fazla değişikliğe uğramamıştır.

· OECD ülkelerinden yurt dışında eğitim gören öğrenci sayısı ile OECD ülkelerinde eğitim gören diğer ülkelerden gelen öğrenci sayısı kıyaslandığında, her bir OECD ülkesi vatandaşı olan öğrenciye 2,7 uluslararası öğrenci karşılık gelmektedir.

· OECD ülkelerinden gelen öğrencilerin çoğunluğunu Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Güney Kore, Türkiye ve Amerika'dan gelenler oluşturmaktadır.

· Avusturalya ve Yeni Zelanda'yı tercih eden öğrenciler %1'den biraz fazla olurken İngiltere ve Rusya'yı seçen öğrenciler %2'yi geçmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere uluslararası öğrenci gönderen ülkeler içinde öğrencisini yurt dışına en fazla gönderen ülkelerin başında Çin, Hindistan ve Kore gelmektedir. Dünya genelindeki uluslararası öğrencilerin %50'si Asyalı, %25,16'sı Avrupalı ve %12,38'i Afrikalı öğrencilerden oluşmaktadır. OECD'nin 2011 verilerine göre Türkiye'nin yurt dışında 82.981 öğrencisi bulunmaktadır.

Tablo 3

Yurt Dışında En Fazla Öğrencisi Bulunan Ülkeler (2011)

Ülkeler	Yurt Dışında Okuyan Öğrenci	
	Sayı	Yüzde (%)
Çin	722.915	16,81
Hindistan	222.912	5,18
Kore	138.601	3,22
Almanya	131.781	3,06
Türkiye	82.981	1,93
Fransa	79.602	1,85
Rusya	71.072	1,65
İtalya	62.580	1,45
ABD	62.395	1,45
Vietnam	61.221	1,42
İran	61.220	1,42
Malezya	60.877	1,41
Kazakistan	58.438	1,35

Kaynak: "Education at a glance 2013: OECD indicators" OECD, 2013'den alınmıştır.

ABD'nin uluslararası öğrencilerden sağladığı gelir 20 milyar dolar civarındadır. Tablo 4'te görülen bu ekonomik kazançların yanı sıra dikkat çeken bir diğer nokta, başarılı ve yetenekli öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönmek yerine Amerika'daki önemli şirketlerde çalışmayı tercih etmeleridir. Dolayısıyla uluslararası öğrenciler, hem eğitimleri döneminde Amerikan ekonomisine hem de mezun olduktan sonra bu ülkenin bilimsel, teknolojik ve askerî alanındaki birçok gelişmeye katkı yaparak olumlu ivme sağlamaktadır.

Tablo 4

Uluslararası Öğrencilerin ABD Ekonomisine Net Katkısı (2010-2011)

Harçların ABD ekonomisine katkısı	\$ 14.348.000.000
Yaşam giderleri katkısı	\$ 13.207.000.000
Uluslararası öğrenci toplam katkı payı	\$ 27.555.000.000
ABD Burs Desteği 27,9 %	-\$ 7.700.000.000
Bakmakla yükümlü olduklarının yaşam giderleri	+\$ 338.000.000
Uluslararası öğrenciler ve ailelerinin ABD ekonomisine net katkısı	\$ 20.232.000.000

Kaynak: “The economic benefits of international education to the United States for the 2010-2011 academic year: A statistical analysis”, NAFSA, 2011’den alınmıştır.

ABD’de öğrenci gelirlerinin %70’i yurt dışından gelmektedir. 15 milyon dolar; sadece harçlar, ikamet masrafları ve çeşitli ihtiyaç giderleri olarak uluslararası öğrenciler tarafından ekonomiye doğrudan katkı yapmaktadır. Dolayısıyla uluslararası öğrencilerden sağlanan ekonomik yararlar sadece eğitim ücretleriyle sınırlı değildir. Kazanılan tüm bu gelirler, hükümet politikaları uyarınca iş etkinliklerinin düzenlenmesi yolunda harcanarak rakamın ikiye katlanmasını sağlamakta ve bu da daha büyük bir ekonomik etki yaratmaktadır (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 4).

Uluslararası öğrenci hareketini etkileyen faktörler

Harç ücretleri, yaşam giderleri, ülkelerin akrabalık ilişkileri, yabancı dilde uzmanlık, üniversitelerin akademik başarıları, vize işlemleri ve çalışma fırsatları gibi uluslararası eğitimle ilişkilendirilebilen bütün faktörler belirli bir eğitim kurumuna başvurmayı düşünen öğrencilerin kararlarını etkilemektedir. Uluslararası öğrenci akışını etkileyen faktörler aşağıda açıklanmıştır:

Eğitim Masrafları: Eğitim masrafları, uluslararası eğitim hareketlerine yön veren önemli faktörlerden biridir. Yurt dışında okumak pahalıdır ve eğitim masrafları finansal kuruluşlar veya ikili hükümetler tarafından karşılanmaktadır. 1980’lere kadar öğrenci harçlarını düşürmeyen devletlerin neredeyse tamamı artık bu masrafları kendileri karşılamaktadır. Bununla birlikte günümüzde hâlen uluslararası öğrenciler için harç uygulayan devletler vardır (Varghese, 2008).

ABD, İngiltere ve Avustralya gibi yükseköğrenim dilinin İngilizce olduğu ülkelere giden uluslararası öğrencilerden, diğer ülkelerdeki okullara göre daha fazla para alınmaktadır. Avustralya ve İngiltere’deki enstitülerde eğitim gören uluslararası öğrenciler; Çin, Singapur ve Malezya gibi ülkelere 12 kat fazla para öderken bu miktar ABD’de 18 kat daha fazladır. Avustralya’daki Sydney Üniversitesinde işletme bölümündeki bir programın yıllık fiyatı, yaklaşık 18.600 Amerikan dolarıdır. İngiltere’deki Oxford Üniversitesi’nin 21.800 Amerikan doları olan fiyatı da bu fiyata çok yakındır. ABD’deki Harvard Üniversitesindeki fiyat ise 31.450 Amerikan dolarından fazladır. Bütün bunların aksine aynı program için Çin’deki Shanghai Jiaotong Üniversitesi’nde ve Singapur’daki Singapur Ulusal Üniversitesi’nde fiyatlar 4500 Amerikan dolarından daha düşüktür. Malezya’daki Malaya Üniversitesi’nde aynı eğitim 2000 Amerikan dolarının altındadır. Buna

rağmen Kanada'daki Laval Üniversitesi'nde ve Yeni Zelanda'daki Otago Üniversitesi'nde bir felsefe programı, uluslararası öğrenciler için yaklaşık 11.500 Amerikan dolarıdır. Japonya'da Tokyo Üniversitesi'ndeki felsefe öğrencilerinden 4600 Amerikan dolarından daha az bir fiyat alınmaktadır. Almanya'daki Heidelberg Üniversitesi ve Fransa'daki Paris Üniversitesi, öğrencilerden az miktarda bir fiyat talep etmektedir (Verbik ve Lasanowski, 2007, s. 31).

Tablo 5

Uluslararası Öğrencilerle İlgili Ülkelerin Harç Politikaları

Harçların Yapısı	Ülkeler
Uluslararası öğrencilere kendi öğrencilerinden daha fazla harç uygulayanlar	Avustralya (1), Avusturya (2), Belçika (2) (3), Kanada, Çek Cumhuriyeti (2), (4), Danimarka (2), (4), Estonya (2), İrlanda (4), Hollanda (2), Yeni Zelanda (5), Polonya (2), Rusya Federasyonu, İsveç (6), Türkiye, İngiltere (2), ABD (7)
Uluslararası öğrencilerle kendi öğrencilerine aynı harcı uygulayanlar	Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Kore, Meksika (8), İspanya, İsviçre (9)
Harç talepmeyenler	Finlandiya, İzlanda, Norveç

Not (1). Avustralya'da uluslararası öğrenciler, devlet desteği kapsamı dışında yer aldığı için tam eğitim fiyatı ödemek durumundadır.

Not (2). Avrupa Birliği ülkelerinden ya da Avrupa Ekonomi Alanı'ndan olmayan öğrenciler için.

Not (3). Belçika'nın Flaman bölgesindeki yükseköğretim kurumları, Avrupa Ekonomi Alanı dışından gelen öğrencilerin oranı kurum içinde %2'yi geçtiği takdirde farklı harç fiyatı uygulayabilmektedir.

Not (4). Devlet üniversitelerinde tam zamanlı yerli öğrencilerden harç fiyatı alınmamaktadır.

Not (5). İleri araştırma programlarında olan ya da Avustralyalı olan öğrenciler hariç.

Not (6). İsviçre dışından gelen ve Avrupa Ekonomi Alanından olmayan öğrenciler için.

Not (7). Devlet üniversitelerinde, uluslararası öğrenciler eyalet içinden ve dışından gelen öğrencilere göre daha fazla harç ödemektedir. Özel üniversitelerde ise ulusal ve uluslararası öğrenciler için eğitim fiyatı aynıdır.

Not (8). Bazı yükseköğretim kurumları, uluslararası öğrencilerden daha fazla harç talep etmektedir.

Not (9). Yerli ve uluslararası öğrencilerin ödediği harç miktarı arasında kayda değer olmayan bir farklılık vardır.

Kaynak: "Education at a glance 2013: OECD indicators" OECD, 2013'den alınmıştır.

Tablo 5'te görüldüğü üzere ABD, Avustralya, Kanada, Rusya Federasyonu, İngiltere ve Yeni Zelanda gibi uluslararası öğrencilere kendi öğrencilerinden daha fazla harç uygulayan ülkeler, uluslararası öğrencilerin fazla olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Bu durum, öğrenci tercihlerinde fiyatın tek başına etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte uluslararası öğrenciler kalite ve getirisi bakımından eşdeğer nitelikteki eğitim olanakları arasında tercih yaparken harç fiyatlarını göz önünde bulundurmaktadır. Son yıllarda, ABD'nin uluslararası öğrenci pazar payının düşmesi, ana dili İngilizce olan ve ABD'ye oranla daha ucuz uluslararası eğitim olanakları sunan ülkelerin sayısının artmasıyla ilişkilendirilebilir (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 26).

Akrabalık ilişkileri: Milletlerarası akrabalık ilişkileri de uluslararası öğrenci hareketliliğinde önemli bir faktördür. Koloni sürecinde ve soğuk savaş zamanında da bu durum benzerlik göstermiş, günümüzde ise farklı unsurların dâhil olmasıyla bu faktörün etkisi hafiflemiştir. Bu durumun en önemli sebebi küreselleşmedir. Küreselleşen dünyada iletişimin hız kazanması ve öğrencilerin masraflarını en aza indirme çabası akrabalık ilişkilerinin etkisini azaltmıştır (Varghese, 2008).

Yabancı dilde uzmanlık: İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rusça gibi dünyada yaygın olarak konuşulan dillerde eğitim olanakları sunan ülkeler, dünya genelinde en fazla uluslararası öğrenci barındıran ülkelerdir. Uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğunun, eğitim dili İngilizce olan ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde eğitim görmesi İngilizcenin küresel bir dil olarak kabul edildiğini göstermektedir. Avustralya, Kanada ve özellikle Yeni Zelanda'da son on yılda uluslararası öğrenci sayısında yaşanan hızlı artış, öğrencilerin ülke tercihlerinde dilin etkisini ortaya koymaktadır (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 25).

Gidilecek ülkenin diline sahip olma ve yatkınlık, öğrencilerin seçimlerine büyük ölçüde etki eden özelliklerden biridir. Bu özellik; Arap ülkeleri, Rusya Federasyonu, Doğu Avrupa ve Merkez Asya gibi ülkelerindeki bölge içi hareketliliğin neden yüksek olduğunu anlamamıza yardımcı olabilir. Ayrıca bu durum bize ABD, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerin neden artarak devam eden bir uluslararası öğrenci hareketliliğine sahip olduğunu da açıklamaktadır. Örneğin 2004 yılının sayısal verilerini incelediğimizde, Cezayirli ve Faslı öğrencilerin sırasıyla %90 ve %69'unun eğitim görmek için Fransa'yı seçtiği görülmektedir (Varghese, 2008).

Tablo 6

Ülkelerin Yükseköğretim Programlarında İngilizce Eğitim Sunma Durumu

Eğitimde İngilizce Kullanımı	Ülkeler
Programlarının tamamı ya da tamamına yakını İngilizce sunan	Avustralya, Kanada (1), İrlanda, Yeni Zelanda, İngiltere, ABD.
Pek çok programını İngilizce sunan	Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç.
Bazı programlarını İngilizce sunan	Belçika (Fl.) (2), Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Macaristan, Polonya, Portekiz, Slovak Cumhuriyeti, İsviçre (3), Türkiye.
İngilizce sunulan hemen hemen hiçbir programı bulunmayanlar	Avusturya, Belçika (Fr.), Brezilya, Şili, Yunanistan, İsrail, İtalya, Lüksemburg, Meksika (3), Portekiz, Rusya Federasyonu, İspanya.

Not: Ülkelerin yükseköğretim programlarında İngilizce eğitim sunma durumunun verildiği bu tablo, ülkelerin nüfusu dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buna bağlı olarak Fransa ve Almanya'da İsveç'tekinden daha fazla İngilizce eğitim sunan program bulunsa da bu ülkeler bir alt kategoride sınıflandırılmıştır.

Not (1): Üniversitelerde aynı zamanda Fransızca eğitim de yapılmaktadır.

Not (2): Yüksek lisans programlarının bazıları İngilizce eğitim sunmaktadır.

Not (3): Dil seçeneği yükseköğretim kurumlarının takdirine bırakılmıştır.

Kaynak: "Education at a glance 2013: OECD indicators" OECD, 2013'den alınmıştır.

Üniversitelerin akademik başarıları: Uluslararası öğrenci adaylarının kararlarını etkileyen diğer bir faktör, üniversitelerin başarı durumlarıdır. Örneğin ABD ve İngiltere'deki üniversitelerin bilinen eğitim kalitesi ve başarıları, uluslararası öğrenciler için önemli bir tercih nedenidir.

İngiltere'de Dünya Üniversite Sıralaması (QS World University Rankings) tarafından yayınlanan rapor, çok geniş örneklem grubu ile yapılmış ve 29 farklı bilim alanını içeren kapsamlı bir araştırmanın sonuçlarını yansıtmaktadır. Bu araştırma, 46.000 akademisyen ve 25.000 mezun çalışanla yapılan görüşmeler sonucunda oluşmuştur ve üniversitelerin performanslarının karşılaştırılmasında önemli bilgiler vermektedir. Bu rapora göre MIT (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) birinci sırada yer almaktadır. ABD'nin ilk 10'da 6, ilk 20'de 13 ve ilk 100'de 31 üniversiteye sahip olması; İngiltere'nin ise ilk 6'da 4 üniversitesinin bulunması dikkat çekmektedir. Diğer yandan Kanada'nın QS dünya sıralamasında ilk 20'de 2 üniversitesinin bulunması (McGill ve University of Toronto) da önemli bir noktadır. Ayrıca Avrupa'ya bakacak olursak İsviçre'nin 2 üniversitesi (EPFL Lausanne ve ETH Zurich) de ilk 30'da yer alır. Buna karşın üniversitelerine çok fazla yatırım yapan Almanya'nın ilk 50'de üniversitesinin bulunmaması, Japonya'nın en iyi 6 üniversitesinin sıralamadaki beklenmedik düşüşü QS raporuna yansımıştır. Çin'de ise 7 tane üniversite sıralamasını yükseltmiştir. Peking ve Tsinghua Üniversiteleri ilk 50'de bulunmaktadır. Avustralya ise ABD ve İngiltere'nin ardından ilk 100'de en fazla üniversiteye sahip olan üçüncü ülke durumundadır (QS, 2013). Bu raporda verilen bilgiler ile OECD verileri karşılaştırıldığında, üniversitelerin akademik başarılarıyla uluslararası öğrenci hareketliliğinin yönü arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir.

Vize işlemleri: Vize işlemlerinin kolaylığı, uluslararası öğrenci hareketliliğini olumlu yönde etkileyen bir faktördür (Macready ve Tucker, 2011). Bu nedenle ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler, öğrencilerin vize alma süreçlerini kolaylaştırmak için vize bekleme sürelerini azaltan ve online başvuru yapabilmelerini sağlayan hizmetler sunmaktadır.

Çalışma fırsatları: Profesyonel bir iş ortamı yakalamak ve yüksek gelirli bir işe başlamak da uluslararası öğrenci hareketliliğini çok fazla etkileyen faktörlerden biridir. Bilimsel ve teknolojik alanlarda eğitim almak isteyen öğrencilerin büyük bir bölümü ABD'ye gitmiştir. Çin ve Hindistan'dan ABD'ye eğitim almaya giden öğrencilerin çoğu bugün IT sektöründe iş imkânları bulmuştur (Varghese, 2008). Örneğin Silikon Vadisi'nde çalışan birçok uzmanın, Amerikan üniversitelerden mezun olan uluslararası öğrencilerden oluşması dikkat çekmektedir.

Bazı ülkelerin uluslararası öğrencilere ilişkin politikaları

Dünyanın birçok ülkesinde hükümetler, üniversitelerindeki uluslararası öğrencilerin sayısını arttırmak için ulusal politikalar uygulamaktadır. Bu duruma bağlı olarak bazı hükümetler, kendi ülkelerinde yayınlanan ders kitaplarında dilin sade olmasına bile özen göstermektedir. İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkeleri, uluslararası öğrenci hareketliliğini yerel öğrencilerin ve kendi vizyonlarını genişletmek, küresel bir anlayış kazanmak adına desteklemektedir. Güney Afrika gibi devletler ise henüz kıta içindeki öğrenci hareketliliğini arttırma çabasıdadır (Bhandari, Bel-yavina ve Gutierrez, 2011). 1950 yılından bu yana uluslararası öğrencilerin en çok tercih ettiği ülke konumunda olan Amerika Birleşik Devletleri, yükseköğretim düzeyinde dünyanın farklı ülkelerinden gelen öğrencilerinin %18'ine ev sahipliği yapmaktadır. ABD'nin yükseköğretimde uluslararası öğrenciler için bir cazibe merkezi hâline gelmesi, II. Dünya Savaşı sonrasında başla-

mıştır. Özellikle 70'li ve 80'li yıllarda dünyanın en iyi araştırma üniversiteleri hâline gelen Amerikan üniversiteleri, uluslararası eğitimde bu ülkeyi zirveye taşımıştır (Wildavsky, 2010). ABD'de uluslararası öğrenciler yerel öğrencilerden %25 daha fazladır. Bu oran, Çin'de tam tersi pozisyonadadır. ABD'yi uluslararası öğrenci hareketliliğinde etkili kılan bazı özellikler vardır. Örneğin ABD, öğrenci hareketliliği politikalarının ve stratejilerinin çoğunu bağımsız kuruluşlara ve kişisel şirketlere bırakmış ve bu durum öğrenci piyasasındaki rekabeti canlandırmıştır (Bhandari, Bel-yavina ve Gutierrez, 2011).

İngiltere, uluslararası öğrencilerin yükseköğrenim için en çok tercih ettiği Avrupa ülkesidir. Bu ülkede, uluslararası öğrencilere ve onlarla ilgilenenlerin menfaatlerine hizmet eden İngiltere Uluslararası Öğrenci İşleri Kurulu (UK Council for International Student Affairs) adında ulusal bir danışma kurulu bulunmaktadır. Bu kurulun amacı; uluslararası öğrencilere verilen desteği artırmak, uluslararası eğitimin ülkeye sağladığı faydalar hakkında toplumda farkındalık oluşturmak, ilgili birimlerde çalışan personelin profesyonel gelişimine katkıda bulunmak, uluslararası öğrenci akışını olumsuz etkileyen faktörleri belirlemek ve ortadan kaldırmaktır. Ayrıca bu kurul, hükümetin uluslararası öğrencilerle ilgili izlediği politikaları yakından takip etmekte, yaptığı yayınlar ve yürüttüğü kulis faaliyetleriyle bu politikalara öğrencilerin menfaatleri doğrultusunda yön vermeye çalışmaktadır (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 40).

Amerika ve İngiltere'den sonra en fazla uluslararası öğrenci barındıran Fransa, öğrenci hareketliliğini artırmak amacıyla çeşitli ulusal politikalara ve yasal düzenlemelere sahip olan bir ülkedir. Devlet yardımlarıyla desteklenmiş işe alımlar, daha etkili ve esnek vize uygulamaları, bazı kredileri almaya hak kazanma ve öğrencilerin okul sonrası çalışmaları için izin olanakları sağlamanın yanı sıra konsolosluk ve elçiliklerin işbirliği ile uluslararası öğrencilerin durumlarını iyileştirmeleri için burs imkânları sunması, bu politikalar ve uygulamalar arasında sayılabilir. Uluslararası öğrencilerin %11'i lisans, %36'sı da yüksek lisans eğitimi için gelmektedir. Ayrıca öğrencilere işletme, mühendislik, fen bilimleri alanlarında mesleki İngilizce kurslarına katılma gibi seçenekler de sunulmaktadır (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 2-4).

Kanada'da, Eğitim Başkanları Konseyi (CMEC) ve eyalet başkanları ortaklığında bütün eğitim bölgelerinde uygulanmak üzere öğrenci hareketliliğini iyileştirmek ve mezun olduktan sonra da aynı misyonu sürdürmek için bir plan geliştirilmiştir. Bu plan doğrultusunda uluslararası öğrenci pazarında Kanada'nın payının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kanada'da, lise sonrası eğitim gören tüm öğrencilerin %6,5'i uluslararası öğrencidir. Bunların içinde 44.154 Çinli ve 27.440 Güney Koreli öğrenci bulunmaktadır. Devletin gelirinin yaklaşık %40'ı bu iki ülkeden gelen uluslararası öğrencilerden karşılanmaktadır. Uluslararası öğrencileri işe almadaki önemli artışlar, %27'lik bir oran ile üniversite seviyesinde ve %158 artış oranı ile diğer lise sonrası eğitim düzeylerinde olmuştur (CMEC, 2011, s. 13).

Avustralya'da uluslararası öğrenciler, yükseköğrenim gören tüm öğrencilerin %20'sini ve lisansüstü eğitim gören öğrencilerin ise %30'unu içermektedir. 2000 ve 2006 yılları arasında uluslararası öğrenci artışı %75'tir. Uluslararası öğrenciler, ulusal gelirin 12 milyon dolarını karşılamaktadır ve bu rakam, ülkenin gelir kalemleri arasında en yüksek üçüncü gelir kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Eğitim kurumlarının öğrenim harcı gelirleri bütün finansal kaynakların %15'i ve daha fazlasını oluşturmaktadır (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 3). 11 Eylül saldırılarından sonra Amerika'da vize izinlerine bazı kısıtlamalar getirilmesine bağlı olarak Avustralya'da uluslararası öğrenci nüfusu artmıştır. Avustralya'nın en çekici özelliği, uygulamakta olduğu düşük fiyatlı eği-

tim politikasıdır. Ayrıca resmî dilinin İngilizce olması ve iş imkânlarının fazlalığı, Avustralya'yı tercih edilen bir ülke yapmıştır. Bu ülkedeki uluslararası öğrencilerin çoğu, Doğu ve Güneydoğu Asya'dan gelmekte olup Endonezya, Singapur, Çin ve Hong Kong'dan gelen öğrencilerin sayısı oldukça fazladır (Marginson, 2002; akt. Forbes ve Hamilton, 2004, s. 503).

Japonya'da 2000 ve 2006 yılları arasında uluslararası öğrencilerin sayısında %95 oranında artış görülmüştür. Bu artışın kaynağında, Asya'daki rekabete karşı uluslararası öğrenci nüfusunu arttırmaya yönelik ulusal politikalar bulunmaktadır. "Global 30" planında, uluslararası öğrenci kayıtlarının üçe katlanıp 2020 yılı ile 300.000'e ulaşması hedeflenmektedir. Bu plan; vize kısıtlamalarını kolaylaştırmayı, üniversitelerde başarıyı yükseltmeyi, Japonca'yı öğrenenlerin sayısını arttırmayı ve uluslararası öğrencilerin mezuniyetten sonra Japonya'da iş bulmalarını sağlamayı da içermektedir (Ota, 2012).

Yeni Zelanda, %3'lük pazar payı ile uluslararası eğitimden yaklaşık 1 milyar dolarlık gelir elde etmektedir. Yeni Zelanda, özellikle Malezya ve Çin gibi Asyalı öğrenciler tarafından uygun eğitim fiyatları ve coğrafi yakınlık açısından tercih edilmektedir. Ayrıca Kanada örneğinde olduğu gibi İngilizce konuşulması ve yaşam standardının yüksek olması nedeniyle Yeni Zelanda'nın öğrenci hareketliliğinde yerini korumaya aday olduğu söylenebilir (Verbik ve Lasanowski, 2007, s. 32).

Çin, uluslararası öğrenci pazarında önemli rol oynamaya hazırlanan bir ülkedir. Uluslararası öğrenci sayısını son yıllarda büyük oranda arttıran Çin, 2020 yılı ile bu sayıyı 500.000'e çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda hükümet, uluslararası öğrenci istihdamını desteklemek için var gücüyle çalışmaktadır. Çin Burs Konseyi, uluslararası öğrenciler için 20.000 bursu 2010 yılında vererek 2007'deki rakamı iki katına çıkarmıştır. Bununla birlikte uluslararası öğrencilerin yaklaşık olarak %52'si Çin devlet bursuna sahiptir. Güney Kore, Japonya, ABD, Vietnam ve Tayland kaynak ülkeler olup Çin dili, tıp ve yöneticilik, uluslararası öğrenciler tarafından tercih edilen bölümlerdir (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 6).

Uluslararası öğrenci hareketliliğinde Türkiye'nin durumu

Türkiye için 21. yüzyılın eğitim politikaları çerçevesinde gerek akademik gerekse ekonomik açıdan önemli bir paya sahip olan uluslararası öğrenci hareketliliği çalışmalarının tarihteki ilk kıpırdanmaları, henüz çağdaşlaşma sürecinde olan bir ülkenin Tanzimat ve sonrası dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde, harbiye ve tıbbiye gibi alanlarda yaşanan gelişim, maarif alanında da kendini göstermiş ve günümüzün tercih edilen okullarından Galatasaray Lisesi'nin bazı tepkilere rağmen önemli adımlar atmasına ortam hazırlamıştır. Fransa Eğitim Bakanı'nın hayata geçirdiği Galatasaray Lisesi Projesi, o dönemde hem Fransa hem de dönemin batılılaşma yanlısı devlet adamları tarafından çift yönlü fayda sağlayacak şekilde başlatılmıştır. Lisede derslerin Fransızca okutulmasının yanı sıra Türkçe, Latince, Grekçe, tarih ve müspet bilimler gibi derslerin de programa dâhil edilmesi, ülkemizde uluslararası eğitim açısından ciddi bir adım olmuştur (Berkes, 2011, s. 242).

Uluslararası öğrenci konusu Türkiye'de 90'lı yılların başından itibaren bir politika alanı olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu durumun bir yansıması olarak, eğitim alanında ortaya çıkan en önemli proje, Büyük Öğrenci Projesi (BÖP)'dir. BÖP kapsamında 1992-1993 akademik yılından itibaren, Türkiye'ye Türk Cumhuriyetleri ve Akraha Toplulukları'ndan burslu olarak öğren-

ci kabul edilmektedir. Türkiye’de yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilerin yaklaşık dörtte birlik kesimi BÖP kapsamında eğitimlerine devam etmektedir. Bununla birlikte yükseköğretim kurumlarında kayıtlı uluslararası öğrenci sayısında yaşanan iniş ve çıkışlar, bu konuda izlenen politikaların istikrarlı olmadığını göstermektedir (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 51).

Tablo 7

Türkiye’de Öğrenim Gören Uluslararası Öğrenciler

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı	Yeni Kayıt	Mezun
2000/01	15.805	2.713	1.774
2001/02	15.505	2.707	1.746
2002/03	15.017	3.070	1.813
2003/04	14.693	3.289	1.599
2004/05	14.794	3.226	1.499
2005/06	15.481	3.323	1.599
2006/07	15.893	3.533	1.550
2007/08	16.829	3.824	1.691
2008/09	18.158	4.099	1.754
2009/10	21.361	5.100	1.980
2010/11	26.228	7.273	1.980
2011/12	31.170	8.410	1.952
2012/13	44.025	13.082	2.364

Kaynak: “Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyruklarına Göre Sayıları” ÖSYM, 2013’den alınmıştır.

Tablo 7’de görüldüğü üzere Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısında son 8 yılda, her yıl artış olmuştur. 2005-2006 akademik yılında 15.481, 2006-2007 akademik yılında 15.893, 2007-2008 akademik yılında 16.829, 2008-2009 akademik yılında 18.158, 2009-2010 akademik yılında 21.361, 2010-2011 akademik yılında 26.228 ve 2011-2012 akademik yılında 31.170 uluslararası öğrenci Türkiye’de eğitim görmüştür. 2012-2013 akademik yılında ise ciddi bir artışla uluslararası öğrenci sayısı 44.025’e çıkmıştır (ÖSYM, 2013a). Bu sayı, uluslararası eğitimde lider konumdaki ülkelerde öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür.

Tablo 8

Türkiye'de En Fazla Öğrencisi Bulunan Ülkeler (2012-2013)

Ülkeler	Toplam	Yeni Kayıt	2011-2012 Öğretim Yılı Mezunu
Azerbaycan	2.141	7.379	255
KKTC	4.221	269	288
Türkmenistan	6.136	2.609	237
İran	1.690	408	84
Bulgaristan	1.263	395	96
Almanya	1.822	444	134
Yunanistan	1.704	314	113
Moğolistan	901	120	115
Afganistan	1.679	729	75
Kazakistan	922	241	76
Bosna-Hersek	430	77	39
Kırgızistan	904	253	64
Rusya	713	202	36
Arnavutluk	507	94	69
Suriye	962	418	28

Kaynak: “Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyruklarına Göre Sayıları” ÖSYM, 2013’den alınmıştır.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)’nin verilerine göre, Türkiye’deki yabancı uyruklu öğrencilerin önemli bir kısmı, Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye’ye yakın ülkelerden gelmektedir. Türkiye’yi en az tercih edenler ise Uzak Doğu ülkeleri ile mesafe olarak uzak olan ülkelerdeki öğrenciler olmuştur.

Tablo 9

Uluslararası Öğrenci Sayısına Göre Üniversiteler (2012-2013)

Üniversiteler	Toplam	Yeni Kayıt	2011-2012 Öğretim Yılı Mezunu
Anadolu Üniversitesi	8620	1162	356
İstanbul Üniversitesi	3031	587	206
Marmara Üniversitesi	1683	426	148
ODTÜ	1634	387	161
Ankara Üniversitesi	1600	238	135
Hacettepe Üniversitesi	995	151	83
Uludağ Üniversitesi	974	221	86
Gazi Üniversitesi	950	175	99
Ege Üniversitesi	945	85	93
Selçuk Üniversitesi	732	182	53

Kaynak: “Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyruklarına Göre Sayıları” ÖSYM, 2013’den alınmıştır.

Tablo 9'da görüldüğü üzere Türk üniversiteleri arasında en fazla uluslararası öğrenci barındıran üniversiteler sırasıyla; Anadolu Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve ODTÜ'dür (ÖSYM, 2013a). Bu tabloda, hiçbir vakıf üniversitesinin bulunmaması dikkat çekmekle birlikte Boğaziçi ve Bilkent Üniversiteleri gibi dünya çapında başarıları olan üniversitelerde çok az sayıda uluslararası öğrencinin bulunması şaşırtıcıdır. Buna karşın gelişmiş ülkelerdeki başarılı ve özel üniversiteler, bu konuya büyük önem vermekte ve bünyesinde çok sayıda uluslararası öğrenci bulundurmaktadır.

Türkiye için öneriler

Uluslararası öğrenci sayısını arttırarak yabancı öğrenci pazarında Türkiye'nin payını genişletmek ve bu öğrencilerin mezun olduktan sonra ülkemizde kalmasını sağlamak için aşağıda dört farklı boyut altında öneriler sıralanmıştır.

Üniversite

- Güney Kore, 130 farklı ülkedeki uluslararası öğrencileri kendi ülkesine çekmek için devlet burslarında önemli iyileştirmeler yapmıştır. Bu doğrultuda hükümet, 600 milyon doları 'World Class University Project' çalışmalarına ayırmıştır. Bu çalışmalar, Kore üniversitelerinin araştırma kapasitelerinin gelişmesine yardımcı olmak için planlanmıştır (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 6). Bu bağlamda, kendi branşında deneysel araştırmalar ve çalışmalar yapmak isteyen uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmesini sağlamak için üniversitelerin laboratuvar gibi fiziksel altyapısının zenginleştirilmesine yönelik yatırımlar yapılabilir.
- Yükseköğretim kurumlarında üretilen bilginin kalitesi ve iş dünyasında kullanılabilirliği, uluslararası rekabet gücü açısından büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde yükseköğretimin performansını, kalitesini ve öğrencilerin yükseköğretim alabilme koşullarını iyileştirmek için birçok program uygulanmakta ve çeşitli tedbirler alınmaktadır (Bakioğlu ve Kurnaz, 2013). Türkiye'nin, kaliteli eğitim olanaklarının tedarikçisi olarak tanınmasını desteklemek adına yükseköğretim kalite standartlarını uluslararası alanda rekabet edecek seviyeye ulaştıracak çalışmalara hız verilebilir. Bunun yanında kalite ve akreditasyon kurum/kurumlarının çalışmalarına ağırlık vererek bu doğrultuda yapılacak araştırmalara ve araştırmacılara destek sağlanabilir.
- Türkiye'de bulunan uluslararası öğrencilerin; aldıkları eğitim, ekonomik durumları, ailelerinin öncelikleri, kendilerini güvende hissedip hissetmedikleri, yaşam standartları, mezun olduktan sonraki planları ve süreç içindeki beklentileri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla üniversitelerde anketler düzenlenebilir. Gelişimsel dönüşümler için anketlerden toplanan veriler, bilimsel çalışmalar ve öneriler dikkate alınarak üniversitede kaliteyi ön plana çıkaracak adımlar atılabilir.
- Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin kampüs içinde bilgiye ulaşmaları için tüm engelleri ortadan kaldırarak kütüphane ve internet hizmetleri tüm gün bilgi erişimine elverişli hâle getirilebilir. Ayrıca üniversite kütüphanelerinin uluslararası yayınlar açısından zenginleştirilmesi için çalışmalar yapılabilir.
- Üniversitelerde özellikle Türk Cumhuriyetleri, Asya ve Balkanlar'daki ülkelerin istihdam ihtiyaçlarına yönelik farklı eğitim programları açılabilir.
- Üniversitede, ilk iki yıl verilen ortak derslerin sonrasında uluslararası öğrencilere çift ana dal, yan dal seçenekleri sunularak bölüm programları içinde seçmeli derslerin sayısı çoğaltılabilir.

İletişim ve Tanıtım

- Türkiye'yi farklı ülkelerde ve coğrafyalarda temsil eden büyükelçilikler ve bunun dışında pek çok kurum bulunmasına rağmen, Türk üniversitelerinin tanıtımı noktasında yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Ülkemizde okuyan uluslararası öğrencilerle yapılan görüşmelerde, Türkiye'de sunulan eğitim imkânlarının yurt dışında etkili bir şekilde tanıtılmadığı ve bu durumun uluslararası öğrenci politikası bağlamında önemli bir eksiklik olduğu saptanmıştır (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012). Dolayısıyla Türkiye'nin zengin kültürünü ve doğal güzelliklerini vurgulayan bir imaj geliştirerek uluslararası öğrenci pazarında rekabet gücümüzü arttıracak bir tanıtım kampanyası başlatılabilir.
- Gelişmiş ülkelerde, tanıtım faaliyetlerine büyük önem verilmektedir. Bu faaliyetler, genellikle ilgili devlet kurumlarının desteği ile çatı organizasyonlar tarafından yürütülmektedir. Örneğin ABD'de Dışişleri Bakanlığına bağlı Eğitim ve Kültürel İlişkiler Dairesi tarafından desteklenen Education USA isimli organizasyon, İngiltere'de British Council ve Education UK, Fransa'da Campus France, Kanada'da IMAGINE, Almanya'da DAAD gibi organizasyonlar aracılığı ile uluslararası öğrencilere yönelik tanıtım ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir (Bhandari, Belyavina ve Gutierrez, 2011). Türkiye'de de uluslararası eğitim alanında pazarlama ve tanıtım faaliyetleri profesyonel bir kurum tarafından yürütülebilir. Bu kurum, uluslararası öğrenci adaylarına güvenilir bilgiler sunarak uluslararası eğitim fuarları, konferanslar ve gençlere yönelik organizasyonlarda Türkiye markasını tanıtıcı faaliyetler düzenleyebilir.
- Amerika'da öğrenci hareketliliğine destek veren programlar (Fulbright, Optional Practical Training, Study Abroad gibi) ya da sivil toplum kuruluşlarının (Alliance for International Education and Cultural Exchange gibi) önemli katkıları bulunmaktadır (Bevis, 2002; Harrison, 2002; akt. Lee ve Rice, 2007, s. 381). Türkiye'de uluslararası öğrenci programlarını güçlendirmek için dünya çapında faaliyet gösteren kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılarak ortak çalışmalar yürütülebilir.
- Yurt dışında turizm acenteliği yapan Türk şirketleri arasında iletişim ağı kurulup bunların uluslararası öğrenci hareketliliği için bir temsilci olarak hizmet etmesi sağlanabilir. Böylece aday öğrencilerle ilk teması sağlayan aracı firmalar tanıtım çalışmalarında anahtar bir rol üstlenebilir. Bu kurumların sahip olduğu tanıtım becerileri ve tecrübeleri, ülkemizdeki uluslararası öğrenci sayısının artmasını destekleyebilir.
- Uluslararası öğrencilerin gittikleri ülkelerde karşı karşıya kaldıkları ayrımcı, dışlayıcı veya ırkçı yaklaşımlar, öğrencilerin uyum süreçlerini ve motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Mullins, Quintrell ve Hancock, 1995; Poyrazlı ve Grahame, 2007; Lee ve Rice, 2007; Smith ve Khawaja, 2011; akt. Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012). Bu bağlamda, millî karakterimiz hâline gelmiş yardımseverlik, hoşgörü ve ırkçı olmayan barışçı özelliklerimizin ön plana çıktığı etkili bir tanıtım yapılarak ırkçılığa maruz kalma ihtimali ile karşı karşıya olan öğrencilerin tercihlerini Türk üniversitelerinden yana kullanmaları sağlanabilir. Ülkemize gelen öğrencilerin kendilerini evlerinde hissetmeleri için onların kültürlerinin de sürdürülebilirliğini sağlamak adına çeşitli etkinlikler düzenlenebilir. Bu amaçla öğrenci toplulukları tarafından planlanacak etkinliklere destek verilerek bu çalışmaların tanıtım hizmetlerinin bir parçası hâline gelmesi sağlanabilir.
- Aday uluslararası öğrencilerin sosyal medyada en sık ziyaret ettikleri ve en fazla vakit geçirdikleri internet siteleri ya da uygulamalar aracılığıyla Türkiye markasını ön plana çıkaran tanıtımlar yapılabilir.
- Yurt dışında yaşayan, eğitim gören ve çalışan Türklerle iletişim kurulup bu vatandaşların uluslararası öğrenci hareketliliği için tanıtım faaliyetlerine destek vermesi sağlanabilir.

- Türk üniversitelerinin, yabancı ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarıyla öğrenci ve öğretim elemanı değişimine yönelik ikili anlaşmalara ağırlık vererek ortak lisans ve lisansüstü programlar açmaları ve ortak bilimsel projeler yürütmeleri, uluslararası tanınırlık ve saygınlık açısından büyük katkılar sağlayabilir.
- Uluslararası basın ve medya kuruluşlarıyla ikili anlaşmalar yapılarak geniş kitlelere ulaşan yayınlarda, Türkiye'deki eğitimin kalitesini ön plana çıkaran reklam ve tanıtımlara yer verilmesi sağlanabilir.

Yapısal Değişiklikler

- İngiltere'de British Council, birçok ülke ve bölge ile karşılıklı projeler geliştirmektedir. Bunlardan biri; Afganistan, Bangladeş, Kazakistan, Pakistan ve Özbekistan ile İngiliz yükseköğretim kurumları arasında yapılan ve ortak akademik çalışmaları güçlendirmeyi hedefleyen Araştırma ve Eğitimde Uluslararası Ortaklık (The International Partnership in Research and Education) isimli projedir (Bhandari, Belyavina ve Gutierrez, 2011). Bu bağlamda, geçmişten bu yana olumlu ilişkiler içinde bulunduğumuz ve kültürel açıdan benzerlik gösteren Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar ve Güney Asya gibi bölgelerden gelen öğrencilerin sayısının artırılması ve bu ülkelerden gelip Türk üniversitelerinden mezun olan başarılı öğrencilerin Türkiye'de çalışmaya devam etmesi için bu ülkelerle protokoller imzalanabilir.
- İngiltere'de uluslararası öğrencilerin üniversitelere başvurularını kolaylaştırmak ve üniversitelerin iş yükünü azaltmak için merkezî bir başvuru sistemi (UCAS) geliştirilmiştir. Bu sistem aracılığıyla öğrenciler, tek bir web sayfası üzerinden istedikleri kadar üniversiteye başvuru yapabilmekte ve başvuru sonuçlarını yine bu sistem üzerinden takip edebilmektedirler (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 41). Türkiye'de de UCAS'a benzer merkezî, çok dilli ve çevrimiçi bir başvuru sistemi kurulabilir ve öğrenciler tek bir web sitesi yardımıyla başvuru işlemlerini tamamlayabilir.
- Uluslararası öğrenciler, öğrenim gördükleri ülkenin konuşma dilini veya eğitim dilini yeterli düzeyde bilmedikleri için birçok problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Dil yetersizliğine bağlı olarak öğrencilerin yaşadığı problemlerin başında sosyal izolasyon, yalnızlık hissi ve depresyon gelmektedir (McLachlan ve Justice, 2009; Smith ve Khawaja, 2011). Japonya örneğinde olduğu gibi uluslararası öğrencilere ev sahipliği yapacak ülkenin dilinin öğrenilmesi de ulusal politika çerçevesinde ele alınması gereken bir unsurdur. Ülkemize gelen uluslararası öğrencilerin dilimizi öğrenme seviyesi ve kalitesi, öğrenci hareketliliği çalışmaları için politikaya dönüşecek öncelikler arasında yer alabilir. Türkçe dilinin doğru ve hızlı bir şekilde öğrenilebilmesi için dil öğrenme merkezlerinin profesyonelleşmeleri sağlanabilir.
- Türkiye, sağlık alanında dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almakta ve özellikle Kardiyovasküler Cerrahi, Onkoloji, Beyin Cerrahi, Ortopedi, Plastik ve Estetik Cerrahi, Göz ve Diş Tedavilerinde lider olma potansiyeline sahiptir (Sağlık Bakanlığı, 2012). Sağlık alanında son zamanlarda yapılan bilimsel çalışmaların ve uluslararası düzeyde ses getiren başarıların, uluslararası öğrencilerin sayısını artırmaya yönelik geliştirilecek tanıtım stratejilerinde anahtar bir rol alması sağlanabilir. Ayrıca bu alanda uluslararası akademik başarıların getirdiği olumlu imajın yaygınlaşması ve sürdürülebilirliği için gereken çalışmalar yapılabilir.
- Uluslararası öğrencilerin en fazla şikâyet ettikleri konuların başında barınma sorunu gelmektedir. TCS bursu ile gelen öğrenciler, burs kapsamında Kredi ve Yurtlar Kurumuna ait devlet yurtlarında para ödemedi kalabilmektedir. Ancak bu öğrenciler; odabaşına düşen öğrenci sayısı, etüt salonlarının yetersizliği ve yurt yönetiminin ilgisizliği nedeniyle birtakım sorunlar

yaşayabilmektedir. Türkiye'ye kendi imkânları ile gelen uluslararası öğrencileri ise ev ve yurt imkânlarının yetersiz ve çok pahalı olmasından yakınmaktadır (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 120). Bu durumda uluslararası öğrencilerin barınma sorunlarıyla ilgili olarak yurt, pansiyon ve kiralık ev seçeneklerinin iyileştirilmesi için çalışmalar yapılabilir.

- Türkiye, beyin göçü en fazla olan 34 ülke içinde 24. sırada yer almaktadır ve iyi eğitim gören 100 kişiden 59'u yabancı ülkelere gitmektedir. Ülkemizde beyin göçünü tersine çevirecek adımlar vakit kaybetmeden atılmalıdır. Bunun için Ar-Ge'ye önem verilerek, tekno-parklar ve araştırma merkezleri kurulması ve üniversitelerin cazip hâle getirilmesi gerekmektedir (Kaya, 2003). Bu bağlamda, yurt dışından Türkiye'ye dönmek isteyen araştırmacıları cesaretlendirip çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik düzenlemeler yapılabilir. Alanında başarılı ve üretken akademisyenlerin Türk üniversitelerinde çalışmalarını sağlamak, uluslararası öğrenci pazarında elimizi güçlendirecektir.

Yasal Düzenlemeler

- Avustralya'da uluslararası öğrencilerin ve (eğer bu öğrenciler evliyse) eşlerinin vize işlemlerinde hoşgörülü bir politika yürütülmektedir (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 3). Bu doğrultuda Türkiye'yi tercih eden öğrencilerin vize işlemleri konusunda bazı kolaylaştırıcı yasal düzenlemeler getirilebilir.

- Kanada'da uluslararası öğrencileri işe alma ve devlet dairelerinde istihdam etme ulusal politikası 10 seneden fazla bir süredir varlığını sürdürmektedir. Bünyesinde Uluslararası Diploma Programı (IDP) barındıran üniversitelerden mezun olan uluslararası öğrencilerin %20'si bu ülkedeki özel şirketler tarafından istihdam edilmektedir (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 3). Alanlarında uzman olan kişilerin ülkemize gelmesini sağlamak için bu kişilere hem devlet hem de özel şirketlerde istihdam kolaylığı ve sosyal destek imkânları sağlanabilir.

- Japonya, öğrenci hareketliliği piyasasında geriden gelen bir ülke olmasına rağmen göçmenlik yasalarını iyileştirerek vize ve kabul formlarının hızlı bir şekilde verilmesi, barınma sorunlarının çözülmesi ve daha birçok yenilikler ile uluslararası öğrenci sayısını yakın zamanda arttırmıştır (Bhandari, Belyavina ve Gutierrez, 2011). Türkiye'de de uluslararası öğrencilerin vize işlemleri ve kabul şartları yeniden gözden geçirilebilir.

- Kanada'da uluslararası öğrencilerden en az 2 yıl çalışma tecrübesi olanlara bu ülkede kalıcı olarak konaklama imkânı sunulmaktadır (Douglass ve Edelstein, 2009, s. 5). Türkiye'de de en az iki yıl çalışma tecrübesi olan üniversite mezunlarına kalıcı olarak konaklama imkânı sunulabilir.

- BÖP'ün başladığı 1992-1993 akademik yılından 2009-2010 akademik yılına kadar geçen süre zarfında, Türkiye'ye gelen 32 bin öğrenciden 16 bin 684'ünün bursu farklı nedenlerden kesilmiştir. Bursları kesilen öğrencilerin yarıya yakını ise eğitimini tamamlamadan ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. 63). Türkiye'de uluslararası öğrencilere sağlanan burs imkânlarının başvuru süreci dâhil olmak üzere yeniden gözden geçirilmesinde fayda görülmektedir.

- Kanada Vatandaşlık ve Göç Ofisi, öğrencilerin kampüs içinde ve dışında çalışabilmeleri için çalışma izni çıkarmıştır. 2008 yılında kampüs dışı çalışma izni kapsamında 16 bin öğrenciye çalışma fırsatı sunulmuştur (Bhandari, Belyavina ve Gutierrez, 2011). Türkiye'de, kendi imkânlarıyla gelen uluslararası öğrencilerin, üniversitedeki eğitimleri sırasında ilgilerine ve eğitimlerine uygun kampüs içinde ya da dışında yarı zamanlı olarak çalışabilmelerini sağlayacak yasal düzenlemeler getirilebilir.

- ÖSYM'nin 2012-2013 akademik yılı verilerine göre Türkiye'de toplam 1703 yabancı uyruklu öğretim üyesi görev yapmaktadır (ÖSYM, 2013c). Bu sayının oldukça düşük olması, Türkiye'de uluslararası eğitimin yaygınlaştırılması açısından önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Bu nedenle yabancı öğretim üyelerinin Türkiye'deki üniversitelerde çalışmalarını ve araştırma yapmalarını sağlamak için özendirici düzenlemeler yapılabilir.
- Uluslararası öğrencilerin sayısını arttırmak için Kanada Eğitim Bakanları Konseyi tarafından hazırlanan bir plan kapsamında, Kanada'ya dolandırıcılık maksadıyla gelen kişileri fark etmek için Vatandaşlık ve Göçmenlik Bürosu (Citizenship and Immigration in Canada: CIC) ile çalışılmaktadır (CMEC, 2011, s. 7-8). Türkiye'ye yasa dışı işler için gelen kişiler ile gerçekten eğitim almak için gelen öğrencileri birbirinden ayırmak için Emniyet Genel Müdürlüğünden destek alınarak yasal yollarla gelen öğrencilerin bu konuda önüne çıkabilecek engeller kaldırılabilir.

Tartışma

Gelişmiş ülkeler, uluslararası öğrenci hareketliliğine büyük önem vererek bu konuda kararlı ve istikrarlı politikalar yürütmektedir. Bu ülkeler; uluslararası öğrencileri, ekonomik kalkınmaya ve uluslararası rekabet gücüne büyük katkı sağlayan insan kaynağı olarak değerlendirmektedir. Bilim ve teknolojiye yaptıkları katkılara ek olarak uluslararası öğrenciler, hem ödedikleri eğitim bedeliyle hem de konaklama, seyahat ve gündelik ihtiyaçlarını gidermek için yaptıkları harcamalarla, buldukları ülkenin ekonomisine ciddi gelir sağlamaktadır. Bu yüzden birçok devlet, uluslararası eğitimde pazar payını arttırmak için kıyasıya bir rekabet içindedir. Türkiye, bu rekabette yabancı ülkelere çok fazla öğrenci gönderen ancak uluslararası öğrenciler tarafından az tercih edilen bir ülke konumundadır.

Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayılarında zaman içinde çok büyük artışlar yaşanmamıştır. Fakat son 5 yıla ait verilere bakıldığında, öğrenci hareketliliğinin arttığı söylenebilir. Ülkemize gelen öğrencilerin maddi imkânlarının yeterli olmaması durumunda eğitimlerini sürdürebilmeleri için güvence verilmesi, Türkiye'yi tanıtıcı doküman ve kataloglar hazırlanması, üniversitelerin yurt dışındaki fuarlara katılıp tanıtımlarını yapmak üzere teşvik edilmesi, üniversite bünyelerinde uluslararası öğrenci ofislerinin açılması gibi girişimlerin neticesinde 2013 yılında yeni kayıt öğrenci sayısı 13.082'ye çıkmıştır. Bunun yanında Yükseköğretim Kurulunun, 2010 yılında "Yurt Dışında Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslar" kapsamında yaptığı düzenlemeyle, uluslararası öğrencilerin kabulünde merkezîyetçi yaklaşımdan vazgeçilmiş ve üniversitelere kendi kabul ölçütlerini belirleme imkânı tanınmıştır.

Türkiye'nin uluslararası öğrenci pazarındaki payını genişletmesi için bu konunun bir politika alanı olarak kabul edilerek ulusal strateji ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Uluslararası öğrencileri ülkeye çekme ve ülkede tutabilmeye yönelik oluşturulacak bu politika ve hedeflerin etkili olabilmesi, tüm paydaşların tutum ve davranışlarıyla sürece destek vermesiyle sağlanabilir. Bu doğrultuda devletin, iş dünyası ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliğine dayalı oluşturulacağı sinerji sayesinde uluslararası eğitimde önemli bir atılım gerçekleştirilebilir.

Uluslararası öğrenci hareketliliği konusunda Türkiye'nin güçlü özellikleri ön plana çıkarılabilir. Geçmişten bu yana çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve eşsiz doğası, tarihi ve kültürel dokusuyla insanı etkileyecek güzellikler barındıran ülkemizde dil, din, ırk ve kültüre sahip insanlar hoşgörülü bir şekilde hayatlarını sürdürmektedir. Toplumun yerli ya da yabancı

her insana olumlu yaklaşımı, misafirperverlik ve samimiyet gibi insancıl özelliklere sahip olması, üniversitelerde sunulan eğitim hizmeti ile ilişkilendirilebilir. Bu şekilde kapsamlı bir tanıtım kampanyası çerçevesinde, Türkiye'nin özgün eğitim markası başarılı bir şekilde ortaya konulduğu zaman eğitim alanındaki potansiyeli de açığa çıkacaktır.

Sonuç olarak “uluslararası eğitimde bir cazibe merkezi hâline gelebilmek için şunu yapmak gerekir” şeklinde herhangi bir altın kural ya da şartları düzeltici tek bir uygulama mevcut değildir. Aksine yükseköğretimde öğrenci hareketliliğinin artmasına ilişkin gerekli unsurlar iç içe geçmiş durumdadır. Üniversitelerimizin uluslararası başarıyı merkeze alan ve başarıya özendirici bir duruş sergilemesinin yanı sıra her alandaki eğitim koşullarını iyileştirmeye yönelik atılımları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla eğitimde kalite her basamakta ciddiye alınmadan, özgün modellere sahip olunmadan, bu alanda dünya çapında marka hâline dönüşmeden, sürdürülebilir politikalar çerçevesinde stratejiler belirlenmeden, uluslararası öğrenci sayısının artması düşünülemez. Bu yüzden, ülkemizin uluslararası öğrenci hareketliliğii konusunda sahip olduğu politikaları gözden geçirmesi ve yeni gelişmeler doğrultusunda etkili stratejiler oluşturması, sosyo-ekonomik ve jeopolitik açıdan büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Bakioğlu, A. & Kurnaz, Ö. (2013). *Araştırmada kalite*. (2. Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Berkes, N. (2011). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bhandari, R., Belyavina, R. & Gutierrez, R. (2011). *Student mobility and the internationalization of higher education: National policies and strategies from six world regions* (A Project Atlas Report), New York.
- Bloom, D. E. (2006). Education in a globalized world. In M. Sánchez Sorondo, E. Malinvaud, & P. Léna (Eds.), *Globalization and education*. Proceedings from a Joint Working Group of the Pontifical Academy of Sciences and the Pontifical Academy of Social Sciences, November 2005, Vatican City.
- Boehm, A., Davis, T., Meares, D., & D. Pearce. (2002). *Global student mobility 2025: Forecasts of the global demand for international higher education*. IDP Education Australia.
- Brooks, R. & Waters, J. (2010). Social networks and educational mobility: the experiences of UK students, *Globalisation, Societies and Education*, 8(1), 143-157.
- Council of Ministers of Education, Canada (CMEC). (2011). *Bringing education in Canada to the world, bringing the world to Canada: an international education marketing action plan for provinces and territories*. http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/264/COF_Bringing_Ed_to_Canada_Eng_final.pdf internet sitesinden 23.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- Douglass, J. A. & Edelstein, R. (2009). The global competition for talent. *Center for Studies in Higher Education Research & Occasional Paper Series: CSHE.8.09*, 1-22.
- Forbes, L. & Hamilton, J. (2004). Building an international student market: educational-balanced scorecard solutions for regional Australian cities. *International Education Journal*, 5(4), 502-520.
- Kaya, M. (2003). Beyin göçü/erozyonu. *Üniversite ve Toplum*, 3(3), 18-34.
- Kelo, M., Teichler, U. & Wächter, B. (eds.) (2006). *EURODATA: Student mobility in European higher education*. Bonn: Lemmens.
- Lee, J. L. & Rice, C. (2007). Welcome to America? International student perceptions of discrimination. *Higher Education*, 53, 381-409.
- Macready, C. & Tucker, C. (2011). *Who goes where and why? An overview and analysis of global education mobility*. New York: Institute of International Education.
- McLachlan, D. A. & Justice, J. (2009). A grounded theory of international student well-being. *The Journal of Theory Construction and Testing*, 13(1), 27-32.
- Moor, B. & Henderkx, P. (2013). International curricula and student mobility. LERU: Advice Paper. No.12, <ftp://ftp.esat.kuleuven.ac.be/sista/ida/reports/13-78.pdf> adlı internet sitesinden 21.10.2013 tarihinde alınmıştır.
- NAFSA. (2011). *The Economic benefits of international education to the United States for the 2010-2011 academic year: a statistical analysis*. Washington, DC: Author.
- OECD. (2013). *Education at a glance 2013: OECD Indicators*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en> adlı internet sitesinden 18.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- Ota, H. (2012). *Dispatches from Japan: Thinking beyond international student mobility*. <http://www.guardian.co.uk/higher-education-network/blog/2012/apr/23/japan-international-student-mobility> adlı internet sitesinden 14.11.2013 tarihinde alınmıştır.

- QS. (2013). *World university rankings 2013*. <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2013> adlı internet sitesinden 05.06.2013 tarihinde alınmıştır.
- ÖSYM. (2013a). *Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim birimlerine göre sayıları*. <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-69411/h/20yabanciogrenciegitimbirim.pdf> adlı internet sitesinden 18.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- ÖSYM. (2013b). *Yabancı uyruklu öğrencilerin uyruklarına göre sayıları*. <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-69412/h/21yabanciogrenciuyruk.pdf> adlı internet sitesinden 18.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- ÖSYM. (2013c). *Yabancı uyruklu öğretim elemanlarının akademik görevlerine göre sayıları*. <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-69428/h/35yabanciogretimelman.pdf> adlı internet sitesinden 18.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- Özoğlu, M., Gür, S. B. & Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye'de uluslararası öğrenciler*, Ankara: SETA.
- Sağlık Bakanlığı. (2012). *Türkiye medikal turizmi değerlendirme raporu 2012*. <http://www.saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/dosya/1-78962/h/medikalturizmweb.pdf> adlı internet sitesinden 04.12.2013 tarihinde alınmıştır.
- Smith, R. A. & Khawaja, N. G. (2011). A review of the acculturation experiences of international students. *International Journal of Intercultural Relations* 35, 699-713.
- Pusser, B. & Turner, J. K. (2004). Changing patterns challenging policymakers. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 36(2), 36-43.
- UIS (UNESCO Institute for Statistics). (2011). *Global education digest 2011*. <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/ged-2011-en.pdf> adlı internet sitesinden 15.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- Wildavsky, B. (2010). *The great brain race: how global universities are reshaping the world*. Princeton: Princeton University Press.
- Varghese, N.V. (2008). *Globalization of higher education and cross-border student mobility*, International Institute of Educational Planning. http://www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/2008/Globalization_HE.pdf. adlı internet sitesinden 15.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- Verbik, L., & Lasanowski, V. (2007). *International mobility: Patterns and trends*. London, UK: The Observatory on Borderless Higher Education.
- Zheng, J. (2010). Neoliberal globalization, higher education policies and international student flows: an exploratory case study of Chinese graduate student flows to Canada. *Journal of Alternative Perspectives in the School Sciences*, 2(1), 216-244.